РОЗДІЛ 2. ТВОРЧИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ПЕРЕДУМОВА ОСОБИСТІСНОГО ЗРОСТАННЯ ДИТИНИ

РОЛЬ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ПРОВІДНОЇ У РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ: ВИДИ, ФУНКЦІЇ ТА ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

Олена Блажко, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)
Науковий керівник: О.В.Шикиринська, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE ROLE OF PLAY ACTIVITY AS A LEADING ACTIVITY IN THE DEVELOPMENT OF CRITICAL THINKING OF SENIOR PRESCHOOLERS: TYPES, FUNCTIONS AND PEDAGOGICAL POTENTIAL

Olena Blazhko, master's student,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *Розкрито роль ігрової діяльності як провідного чинника розвитку критичного мислення у дітей старшого дошкільного віку. Обґрунтовано значення гри як форми пізнавальної активності, що забезпечує інтелектуальний, емоційний і соціальний розвиток. Проаналізовано основні види ігрової діяльності та їх педагогічний потенціал у формуванні здатності до аналізу, самостійних рішень і творчого підходу, що сприяє розвитку критичного мислення старших дошкільників. Окреслено значення ігрового середовища та спеціально організованих ігрових методів для розвитку критичного мислення старших дошкільників.*

Ключові слова*: ігрова діяльність, дошкільники, критичне мислення, ігрове навчання, пізнавальна активність, соціалізація.*

Abstract. *The role of game activity as a leading factor in the development of critical thinking in children of senior preschool age is revealed. The importance of the game as a form of cognitive activity that provides intellectual, emotional and social development is substantiated. Analyzed the main types of play activities and their educational potential in fostering the ability to analyze, make independent decisions, and adopt a creative approach, which contributes to the development of critical thinking in older preschoolers. It highlights the importance of the play environment and specially designed play methods in realizing the zone of proximal development for preschoolers.*

Key words: *game activity, preschoolers, critical thinking, game learning, cognitive activity, socialization.*

Ігрова діяльність в сучасних педагогічних працях трактується як цілісна система взаємодії дитини з навколишнім світом, у межах якої вона опановує знання, засвоює культурно-історичний досвід і поступово розвиває власну особистість. Її своєрідність полягає в тому, що результативність гри зумовлюється розвитком уяви дитини та активною участю у міжособистісному спілкуванні [3, с. 8]

Ігрова діяльність дітей дошкільного віку є провідною у розвитку критичного мислення, адже має рольову спрямованість. Її основи закладаються в тематичних видах діяльності дошкільників і характеризуються такими ознаками:

- здатність виокремлювати дії з предметами та об'єднувати їх у цілісні комплекси;
- використання нейтральних предметів як замінників інших об'єктів;

– поступове відмежування власних дій від поведінки дорослих і становлення самостійної поведінки дитини;

– наслідування та відтворення моделей поведінки дорослих у грі [3, с. 9].

Для старших дошкільників ефективними є методи, які поєднують активну діяльність, соціальну взаємодію та необхідність обґрунтовувати свої дії. Ці методи дозволяють перейти від пасивного споживання інформації до її активної обробки. В таких умовах ігрова діяльність старших дошкільників виконує рольову, соціальну та пізнавальну функції. Гра допомагає моделювати стосунки дорослих, засвоювати норми поведінки, розвивати уяву, мовлення, саморегуляцію, а також забезпечує емоційне розвантаження та творчий розвиток, формуючи особистість дитини.

Узагальнюючи наукові напрацювання вчених К. Грос, Ф. Шіллер, можна виділити основні види ігрової діяльності старших дошкільників:

– сюжетно-рольові ігри – вид ігрової діяльності, у межах якого діти виконують різні соціальні ролі (лікаря, водія, членів родини), відтворюючи взаємини між людьми та моделюючи життєві ситуації;

– театралізовані ігри, що ґрунтуються на інсценізації казок і творів, сприяючи розвитку мовлення та уяви, допомагає критичного осмислити поведінку певних персонажів (казок, мультфільмів) бачити різні точки зору, та вміння робити висновки щодо моральних норм і цінностей. З допомогою цього діти навчаються оцінити ситуацію та приймати власні позиції.

– дидактичні ігри мають навчальну спрямованість та передбачають розв’язань завдань та потребують логічних міркувань, порівнянь та класифікації. Безпосередньо тренують критичне мислення, де діти вміють знаходити правильні рішення, аргументують їх і створюють та перевіряють власні висновки.

Використовуючи різні види ігрової діяльності формується та реалізується зона найближчого розвитку дитини, активізується розвиток психічних процесів. Через взаємодію з предметним, природним і соціальним оточенням дитина поступово його опановує, водночас у неї складаються ціннісні орієнтації та розвиваються особистісні риси [2, с. 93].

Гра виступає важливим засобом не лише для відпочинку, а й для творчого пізнання дошкільниками навколишнього світу та їх успішної соціалізації. Ігрова діяльність позитивно впливає на інтелектуальний розвиток дошкільників, адже супроводжується позитивними емоціями, підвищеним настроєм і відчуттям радості. Сприятлива емоційна атмосфера гри підтримує та активізує інтерес дітей до об’єктів і явищ довкілля. За умов позитивного емоційного фону пізнавальний процес відбувається природно, без напруження, стає більш інтенсивним і ефективним. Під час гри діти почуваються вільно, виявляють зацікавленість до нового, прагнуть його досліджувати та змінювати. У ході ігрової діяльності відбувається пізнання не лише предметів навколишньої дійсності, а й соціальних явищ, формуються міжособистісні взаємини. Саме гра об’єднує дітей у спільній діяльності, адже їх поєднують спільна мета, узгоджені дії, спільні інтереси та емоційні переживання [5,6].

Діти є активними учасниками та творцями ігрового процесу. У грі вони фантазують, передбачають розвиток знайомих подій або явищ, перетворюючи їх на ігровий сюжет. Оскільки ігрова діяльність залучає уяву, мислення та мовлення, вона сприяє розвитку символічної функції мислення, що є важливою умовою формування інтелектуальних здібностей, зокрема швидкості й гнучкості мислення, уміння знаходити різні способи розв’язання завдань і створювати оригінальні ідеї.

Завдання батьків і педагогів закладу дошкільної освіти полягає в організації такої ігрової діяльності, яка сприятиме не лише розвитку критичного мислення, але й самостійності дітей, підтримці їх ініціативи, активності та творчих задумів. Самостійна та ініціативна діяльність дитини, спрямована на пізнання навколишнього світу, зумовлена прагненням розв’язувати пізнавальні завдання, які виникають у реальних життєвих ситуаціях.

Досягнення ігрової мети активізує пізнавальну діяльність дошкільників, тому ігрові

завдання мають бути цікавими та доступними для їх віку. Для підтримання тривалого інтересу необхідно добирати ігри з різноманітними сюжетами, завданнями та матеріалами. Спеціально організоване ігрове середовище й пізнавальні ситуації стимулюють самостійний пошук дітьми нових форм ігрової діяльності. Різноманітна ігротека розвивальних і пізнавальних ігор дає змогу кожній дитині обрати заняття відповідно до власних інтересів і потреб, що вимагає від вихователів творчого підходу до формування та використання ігрового середовища [2, с. 94-95].

Ефективною для розвитку критичного мислення буде гра «Брейн-ринг», що спрямована на розвиток самостійності мислення, активізацію пошукової діяльності, прагнення знаходити оптимальні варіанти ігрових дій та вміння обґрунтовувати власні рішення. Вона формує навички інтелектуальної взаємодії з однолітками, сприяє спільному обговоренню та ухваленню колективних рішень. Структура гри передбачає кілька раундів, у межах яких діти розв'язують цікаві завдання, виконують ігрові вправи, демонструють прості фокуси, швидко відповідають на запитання та беруть участь в інших видах активності. Іншим прикладом є гра «Так–ні», яка має на меті формування в дітей здатності протистояти нав'язаним думкам, шаблонним моделям ігрової поведінки та зовнішньому впливу. Вона заохочує дітей висловлювати обґрунтовані сумніви щодо «єдино правильних» відповідей і рішень, самостійно аналізувати інформацію, перевіряти її достовірність та робити власні висновки [4, с. 22-23].

Запровадження ігрового навчання сприяє більш глибокому та результативному формуванню навичок критичного мислення порівняно з традиційними пасивними методами. Його ключова перевага полягає в тому, що освітній процес набуває особистісної значущості та стає цікавим і захопливим для дітей.

Ігрові методи заохочують творчий підхід до розв'язання проблемних ситуацій і пошук оригінальних шляхів їх подолання. У процесі гри діти навчаються обговорювати ідеї, спільно ухвалювати рішення та аргументовано відстоювати власну точку зору. Емоційна залученість і активна участь у грі трансформують складні завдання у привабливі та доступні для виконання виклики. Регулярне осмислення власних ігрових рішень і аналіз їх результатів (успіхів та помилок) сприяє усвідомленому навчанню [1].

Отже, ігрова діяльність виступає ключовим засобом розвитку критичного мислення старших дошкільників, оскільки поєднує пізнавальну активність, емоційне залучення та соціальну взаємодію, створює умови для реалізації зони найближчого розвитку, формує здатність до аналізу, самостійного ухвалення рішень і аргументації власної позиції, а також сприяє розвитку творчості, ініціативності та успішній соціалізації дітей за умови педагогічно доцільної організації ігрового середовища.

Список використаних джерел:

1. Ігрові методи розвитку критичного мислення у молодших школярів. URL: https://vseosvita.ua/library/ihrovi-metody-rozvytku-krytychnoho-myslennia-u-molodshykh-shkoliariv-1021277.html (дата звернення: 05.03.2026).

2. Коновальчук І.І., Наумович А.Л. Педагогічний потенціал ігрової діяльності в розвитку пізнавальної активності дітей дошкільного віку. *Впровадження сучасних технологій в процесі забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти*, 2021. С. 91–95.

3. Негря І.С. Гра як засіб розвитку дітей дошкільного віку. Курсова робота : науковий керівник: І.В. Козубовська. Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет». 2024. 31 с.

4. Формування основ критичного мислення дітей старшого дошкільного віку засобами розвивальних ігор. URL: https://old.bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2021/04/3.-Krytychnist-rozumu.pdf (дата звернення: 05.03.2026).

5. Шикиринська О., Петришина Т. Особливості науково-методичного забезпечення у закладах дошкільної освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики*

навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць. 2023. Вінниця : ТОВ «Друк плюс». Випуск 69. С. 100-107.

6. Oleksandra Shykyrynska, Natalia Pakhalchuk, Kateryna Kolesnik, Tetiana Kryvosheya, Inna Karuk. PREPARING STUDENTS TO USE VIRTUAL TRAVEL TO DEVELOP PRESCHOOLERS' COGNITIVE INTEREST. Environment. Technology. Resources. Proceedings of the 16th International Scientific and Practical Conference. Volume 3. 2025. p. 311-317.

ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Броварна Марина Володимирівна, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: І.П. Рогальська-Яблонська, доктор педагогічних наук, професор
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

PROJECT ACTIVITY AS A FACTOR IN THE FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF OLDER PRESCHOOL CHILDREN

Maryna Brovarna, Master's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У тезах розглядається проєктна діяльність як високоефективний чинник розвитку комунікативних навичок дітей та формування комунікативної компетентності у старших дошкільників. Авторка визначила структуру комунікативної компетентності як таку, що складається з когнітивного, емоційно-ціннісного та поведінкового компонентів, а також педагогічні умови, ефективні для розвитку мовлення дітей, інтерактивного спілкування та формування комунікативної компетентності засобами проєктної діяльності.*

Ключові слова: *проєктна діяльність, комунікативні навички, діти старшого дошкільного віку, дошкільна освіта, взаємодія, розвиток мовлення.*

Abstract. *The abstract discusses how project-based activity has proven to be a highly effective method for developing children's communication skills, supporting project work as a practical framework for fostering communicative competence in older preschoolers. The authors define the concept of communicative competence as comprising cognitive, behavioral, and emotional-value components. The article also outlines the communicative opportunities emerging at each stage of project implementation at the preschool level, alongside the pedagogical conditions required to develop children's interactive communication and speech through their collaborative work.*

Keywords: *project-based activity, communication skills, older preschool children, preschool education, interaction, speech development.*

Сучасний етап реформування дошкільної освіти в Україні, що орієнтований на положення Базового компонента дошкільної освіти, вимагає зміщення акцентів із процесу накопичення дитиною знань на формування низки компетентностей, де серед ключових освітніх ліній особливе місце посідає комунікативна [1].

Розвиток мовлення та комунікації є одним із найважливіших компонентів п'яти основних (ключових) освітніх ліній, якими сьогодні оволодівають діти дошкільного віку. Старші дошкільники перебувають у найсприятливішому періоді онтогенезу, сенситивному до вивчення мовленнєвих норм, набуття навичок зв'язного мовлення та навчання спілкуванню з іншими (іншими дітьми та дорослими), формування комунікативної компетентності.

Комунікативна компетентність дитини старшого дошкільного віку — це інтегративне